

[Socialministren.]

sparelser og kortvarige virkninger, og jeg synes derfor, det må være rimeligt her at oplyse, at mens der i 1968-69 var 150 studerende ved de sociale højskoler, er vi i 1971-72 oppe på 550 studerende, og vi påbegynder endda nye sociale uddannelser to steder i Jylland til marts måned næste år. Flere socialrådgivere er den eneste virkelig varige løsning på dette problem.

Hermed sluttede spørgsmålet, og spørgetiden var dermed til ende.

Man gik derefter til:

Første behandling af forslag til folketingsbeslutning om indførelse af lige løn for kvinder og mænd [af Gunhild Due m. fl.].

(Forslaget til folketingsbeslutning (nr. V) findes i tillæg A. sp. 1461, fremsættelsen i tidenden sp. 1296).

Forslaget sættes til forhandling.

Arbejdsministeren (Lauge Dahlgaard): I det forslag til folketingsbeslutning om indførelse af lige løn for kvinder og mænd, som repræsentanter for socialistisk folkeparti har fremsat, opfordres regeringen til at fremsætte forslag til lov om indførelse af lige løn for kvinder og mænd. Efter forslaget skal kvinders løn i løbet af årene fra 1972 til 1976 bringes på fuld højde med den løn, mænd oppebærer for tilsvarende arbejde, idet forhøjelsen af kvindelønningerne gennemføres som en jævn stigning igennem den nævnte periode, og sådan at fastsættelsen af forhøjelsen én gang om året foretages af et udvalg nedsat af arbejdsministeren, og hvori arbejdsmarkedets hovedorganisationer er repræsenteret.

Fremsættelsen af forslaget er af forslagsstillerne bl. a. motiveret med, at princippet om lige løn til kvinder og mænd for samme arbejde kun i ret beskedent omfang er gennemført her i landet, især når henses til, at lige løn har været genstand for forhandlinger i forbindelse med mange overenskomst-situationer, og at Danmark i 1960 har ratificeret ILO-konventionen om lige løn til mandlige og kvindelige arbejdere for arbejde af samme værdi.

Hvad ILO-konventionen angår, vil jeg gerne pege på, at den accepterer, at ligelønsprincippet kan gennemføres ved kollektive overenskomster mellem arbejdsmarkedets parter. Det har hidtil været standpunktet her i landet, at ligelønsproblemerne bør løses af arbejdsmarkedets parter, og dette standpunkt kom i 1960, da konventionen blev ratificeret, til udtryk i en regeringsopfordring til hovedorganisationerne om ved fremtidige forhandlinger at have opmærksomheden henvendt på spørgsmålet.

Man kan måske være utilfreds med det tempo, der har præget udviklingen i retning af lige løn, men man kan efter min opfattelse ikke med rette hævde, at der ingenting er sket. Princippet om lige løn gælder inden for tjenestemandsløvgivningen og stort set inden for offentlig tjeneste i det hele taget. Det gælder herudover i enkelte kollektive aftaler på det private arbejdsmarked, hvor det område, der dækkes af HK, særlig fortjener at blive fremhævet. På det private arbejdsmarked er man endvidere aftalemæssigt nået frem til samme dyrtidstillæg til kvinder og mænd, og jeg forstår, at under de forhandlinger, der pågår i øjeblikket om de specielle krav i jernindustrien, regner man med enighed om, at tillæg for overtid, forskudt tid og arbejde på søn- og helligdage ydes med samme beløb til kvinder og mænd.

I det hele har der i de senere år været en ganske klar tendens i retning af, at kvinder lønnes relativt højere end tidligere. Kvindelige arbejders gennemsnitlige timefortjeneste, der i 1960, da ILO-konventionen blev ratificeret, udgjorde 73½ pct. af mandlige ikke-faglærte arbejders timefortjeneste, er således i 1969 nået op på 82 pct., altså en ret betragtelig stigning.

Jeg tror, at det er berettiget at hævde, at udviklingen i retning af lige løn er forløbet og forløber fuldt så hastigt her i landet som andre steder, og specielt er der ikke noget, der tyder på, at lande, der har gennemført lovgivning om lige løn, har haft en hastigere udvikling, end vi har.

I en kronik i Politiken for den 1. oktober i år gav jeg udtryk for, at vi bør kunne se hen til, at arbejdsmarkedets parter nu tager ligelønsproblemet op til løsning, men jeg gav samtidig udtryk for, at vi bør erkende, at en praktisk løsning må strække sig over nogle år. Forslagsstillerne er inde på lignende be-

[Arbejdsministeren.]

tragtninger, i hvert fald om at det vil strække sig over nogle år, og det skyldes bl. a., at det er en mere kompliceret procedure at gennemføre lige løn, end det måske ud fra en umiddelbar betragtning skulle forventes. Af samme grund må man nok erkende, at den praktiske gennemførelse af lige løn mest hensigtsmæssigt tilrettelægges af arbejdsmarkedets organisationer. Det synes jeg sådan set godt man kan erkende, selv om jeg — ligesom jeg forstår, det gælder for forslagsstillerne — ikke er helt uden forbehold over for dogmet om, at man skal overlade alle arbejdsmarkedsspørgsmål til organisationernes egen afgørelse.

Til slut skal jeg nævne, at jeg er enig med fru Gunhild Due i, at lige løn ikke er ensbetydende med ligestilling mellem kvinder og mænd. Der er mange flere forhold, der skal ske en udvikling i, før der reelt er lige adgang til de velbetalte job. Det spiller jo også en rolle sammenlignet med dette at få lige løn for arbejde af samme værdi. Kvindernes egen indsats og deres i de kommende år utvivlsomt stærkere stilling på arbejdsmarkedet vil forhåbentlig kunne fremme sådan en udvikling.

Sammenfattende vil jeg da udtale, at selv om regeringen ikke finder, at ligelønsprincippet egner sig til at blive gjort til gæld for lovgivning, er det dog nyttigt, at forslagsstillerne og herunder fru Gunhild Due har givet folketingset lejlighed til denne debat.

Ordføreren for forslagsstillerne (Gunhild Due): Som allerede nævnt i min fremsættelse er jeg ganske klar over, at dette forslag ikke løser alle kvindens problemer i erhvervslevet, men det kan løse et grundproblem. Ved at lovfæste princippet om lige løn kan man være med til at give kvinderne mere lige startmuligheder og sætte en stopper for, at arbejdsgiverne ved overenskomstforhandlinger kan spille mænd og kvinder ud mod hinanden og dermed svække arbejderens stilling som helhed ved forhandlingerne.

I kommentarer til forslaget har det været hævdet, at forslaget var skadeligt, fordi det kunne give arbejdsgiverne påskud til at afvise ligelønsønsker i de stedfindende forhandlinger og i stedet henvise til dette forslag. Jeg mener tværtimod, det kan virke som en spore for arbejdsmarkedets parter, få dem til at indse, at nu kan de ikke hale sagen i langdrag længere. Vil de have indflydelse på, hvordan ligelønnen skal indføres, så er det nu. Skal man tro pressen, ser det desværre ud til også denne gang at ligge lidt tungt og det ganske uden indflydelse af dette forslag.

Det har også været hævdet, at forslaget kan give regeringen påskud til at gribe ind i lønforhandlinger. Det er jo snak. Jeg troede, man var klar over, at denne regering griber ind, hvor og når det passer den. I øvrigt er den økonomiske politik og skattepolitikken én eneste stor indgriben. For tiden behandler vi således lovforslag om større kontingent til arbejdsløshedsforsikring og om højere betaling for børneinstitutionspladser. Det er en helt kontant beskæring af ugelønnen, der her er tale om.

Jeg anerkender naturligvis det arbejde, Kvindeligt Arbejderforbund har gjort gennem årene i denne sag, men vilkårene er svære, netop fordi man kan spille mænd og kvinder ud imod hinanden. Derfor synes jeg også, vi her i salen må hjælpe over den sidste bakke nu, også fordi jeg ser princippet om lige løn som en menneskerettighedssag og ikke mener, det bør være lovligt i dette velorganiserede land at diskriminere lønmæssigt mellem kvinde og mand. Jeg er klar over, at staten har indført lige løn på sine områder, undtagen når vi kommer ned til de små lønninger og de ikke-tjenestemandssatte. Så kniber det. F. eks. aflønnes nattevagter på statens institutioner forskelligt, efter om man er mand eller kvinde.

Det oprører mig i det hele taget, at det just er de kvinder, der har det dårligst betalte, det tungeste og det mest triste arbejde, der må vente længst på et retfærdigt ligelønssystem. Det er i mange tilfælde også

[Gunhild Due.]

dem, der lider mest under andre samfunds-skævheder såsom mangel på ordentlige boliger og institutionspladser, dårlig byplanlægning og dårlig kollektiv trafik o. s. v.

Helt væsentligt er det imidlertid, at denne manglende lige løn er med til at præge kvindens erhvervsituation i negativ retning også i hendes vurdering af egen værdi. Man låser kvinden fast i de dårligt betalte områder, de kan jo nemlig virke som løntrykkere, og mændene vil derfor holde dem ude fra mere velbetalte job. Manglende lige løn kan da let blive til en manglende lige adgang til de forskellige arbejdsområder, hvilket har betydning i en automatiseringstidsalder, hvor kvinderne, hvis de ikke ligestilles på disse områder, let bliver udviklingens sorteper. Nedvurderingen af kvindens arbejde kan også smitte af på hendes lyst og gåpåmod med hensyn til videreuddannelse, omskoling og den slags ting.

Det er derfor ikke bare et pengespørgsmål, selv om det kan være vigtigt i de lavtlønnede områder, men det er også et vigtigt principielt spørgsmål, hvis løsning betyder meget for kvindens hele situation på arbejdsmarkedet overhovedet. Derfor bør vi efter min mening løse dette spørgsmål her i salen, nu da arbejdsmarkedets parter gang på gang på gang har vist, at de ikke kan eller vil løse det. Selv om princippet gennemføres her, er der jo stadig væk et væld af store problemer for fagforbundene at løse, ikke mindst lavtlønsproblemet, og kvinder og mænd kunne bedre stå sammen om at løse disse problemer, når ligelønsproblemet først var løst.

For mig er ordene i forslaget ikke afgørende, man må ændre hvert eneste ét, hvis man har lyst, bare man vil gennemføre princippet, og det kan jo gøres med held ved lov, det har Island vist. Jeg synes ikke, man skal sammenligne med de mere eller mindre mislykkede bestræbelser i fællesmarkedslandene, de havde jo et andet udgangspunkt, end vi har, og de har andre forhold på mange områder. Jeg synes ikke, vi kan bruge dem som undskyldning for ikke at gøre noget. Det kunne i øvrigt være nydeligt, hvis vores lovgivning skal til at indrette sig efter, hvad man har kunnet og ikke kunnet i fællesmarkedet.

Jeg skal anbefale tinget at leve op til

menneskerettighedserklæringen og gå ind for lige løn for mand og kvinde, ikke bare i pæne ord, men også i handling.

Karen Dahlerup Andersen: Da man her i tinget den 11. marts 1960 diskuterede ratificeringen af den i 1951 vedtagne ligelønskonvention, sagde fru Nina Andersen — det står i Folketingstidende 1959-60, sp. 3931:

„Ja, det er jo et af de tilfælde, hvor man havde lyst til at begynde med ordet „endelig“.“

Nu da vedtagelsen har været i kraft i 20 år og vores tilslutning har bestået i 10 år, har socialistisk folkeparti fremsat et forslag om indførelse af lige løn for kvinder og mænd ved lov.

I den anledning er der ingen grund til at sige „endelig“, der er snarere grund til en dyb beklagelse af flere årsager og ikke bare over forslaget, som, uanset at det er velment, kun kan opfattes som en hund i et spil kegler. Det er fremsat på et tidspunkt, hvor arbejderne kæmper med arbejdsgiverne om bedre løn, lige løn til kvinderne og bedre forhold i det hele taget. Det vil af mange blive opfattet som et indgreb i overenskomstforhandlingerne, og det kommer vel egentlig også på tværs af SFs egen vedtagelse på partiets hovedbestyrelsesmøde i søndags om, at man skal holde fingrene væk fra overenskomstforhandlingerne. Det vil uden tvivl af arbejdsgiverne, som jo griber enhver chance til at holde kvindelønningerne nede, blive brugt som en sovepude, et påskud til ikke at løse ligelønsproblemet ved forhandling. Arbejdsgiverne vil formentlig i de kommende forhandlinger dække sig ind under, at problemet behandles i folketinget og på den baggrund endnu en gang afvise kvindernes retfærdige krav.

Forslaget forekommer i sig selv at være så langt fra det, der skal til for at løse ligelønsproblemet, at det kun kan sammenlignes med Romtraktatens artikel 119, der fastslår medlemslandenes pligt til at gennemføre lige løn, og som har vist sig ikke at være en pind værd.

Det, der må beklages mest af alt, er imidlertid, at kvinderne på arbejdsmarkedet og i det danske samfund i det hele taget er så langt fra at være ligestillet med mænd, som tilfældet er. Uligheden på arbejdsmarkedet rammer imidlertid ikke alene kvinderne, det

[Karen Dahlerup Andersen.]

ved enhver. Der er i mange tilfælde en helt urimelig lønmæssig ulighed mellem faglærte og ikke-faglærte. Store lønmodtagergrupper har ikke den løn, ferie og tryghed, funktionærer har, og der er stor forskel på den løn, man kan opnå i hovedstadsområdet, og den løn, man kan opnå i provinsen. Men den diskriminering, kvinder er udsat for, er helt urimelig. Det er forståeligt, at de nu siger stop. Det er forståeligt, at de ikke mere vil finde sig i at skulle præstere en arbejdsindsats, der ikke er mindre færdifuld for produktionen end den, mænd præstere, men altså til en ringere betaling.

Også ved stillingsbesættelser diskrimineres der til ugunst for kvinderne. Vi kan bare se på de områder, hvor man tror, den hellige grav er velforvaret, nemlig stat og kommune. Hvor mange kvinder opnår lederstillinger i staten? Hvor mange opnår lederstillinger inden for kommunen eller inden for HK-området, som arbejdsministeren pegede på? Hvor mange kvinder har det lette arbejde og de ledende stillinger på fabrikkerne? Og hvor mange får lov at få opstillings- og kontrolarbejde? I Berlingske Tidende den 4. oktober udtalte arbejdsministeren sig om ligelønsspørgsmålet og sagde bl. a., at kvinderne havde „mindre erhvervmæssig stabilitet“. En sådan udtalelse er et angreb på kvindernes kamp for lige løn, og det undergraver kvindernes mulighed for at få en rimelig andel af de bedre betalte stillinger. Vi ved alle, at det kan være svært at få paset syge børn, fordi der mange steder er for få afløserne at få. Vi ved også, at det så i de fleste tilfælde er mor, der må blive hjemme og passe barnet, bl. a. fordi hun er ringere aflønnet. Er det det, arbejdsministeren kalder mindre erhvervmæssig stabilitet?

Den måde, man betragter barselsorlov på, hæmmer også kvindernes placering på arbejdsmarkedet, og så er de forskellige orlovsmuligheder endda så utilstrækkelige, at vi slet ikke kan være det bekendt. I stedet for at se på barselsorlov, det at sikre de små børn tryghed i de første måneder, som den mest samfundsnyttige ordning overhovedet, i stedet for at sikre familierne en reel erstatning for tabt arbejdsfortjeneste bliver kvinderne straffet med opsigelser, tab af anciennitet og tabte muligheder for at avancere.

Det ville i forbindelse med kvindens stilling på arbejdsmarkedet være nyttigt at vide, hvor stor en arbejdsstyrke arbejdsministeren regner med der vil være brug for her i landet i det kommende tiår, hvor mange arbejdspladser vi kan regne med, og hvordan arbejdsministeren forestiller sig sammensætningen af denne arbejdsstyrke. Vil arbejdsministeren — det kommer vi vel tilbage til i en senere debat i eftermiddag — sluse flere gæstearbejdere ind, eller vil arbejdsministeren over for regeringen stille krav om etablering af i det mindste så mange daginstitutioner, at de tusinder af danske kvinder, der til trods for løndiskriminering alligevel godt vil ud på arbejdsmarkedet, også får en chance for det?

I samme forbindelse ville det være nyttigt at få at vide — og nu er jeg ked af, at udenrigsministeren ikke er her, men det kan være, at arbejdsministeren kan svare på det — hvad det er for en slags lighed, udenrigsministeren ved sin forpligtende underskrift har lovet tyrkiske arbejdere og deres familier. I den enquete i Berlingske Tidende den 4. oktober, hvor arbejdsministeren så behændigt udtalte sig om kvindernes erhvervmæssige stabilitet, lod arbejdsgivernes formand også sin mening om lige løn høre. Hr. Leif Hartwell sagde:

„Ved fuld gennemførelse af ligelønsprincippet nu ville en række virksomheder eller hele brancher, f. eks. den betydelige tekstilindustri, komme i alvorlige konkurrenceproblemer over for udlandet — og dermed ville beskæftigelsen blive truet.“

Vil arbejdsgivernes formand med denne helt urimelige udtalelse gøre den dårligst lønnede arbejdskraft, kvinderne, ansvarlig for hele branchens problemer med at klare sig og oven i købet ansvarlig for beskæftigelsen? Vil arbejdsgivernes formand mon true de indtil nu så tålmodige kvinder til tavshed? Mon arbejdsgivernes formand helt har overset, at sandheden snarere er, at lige løn betyder en højere produktion? Man behøver bare at se på kvindernes arbejdsindsats på de områder, hvor man har lige løn, f. eks. på slagterierne. Af den nyeste statistik kan man se, at kvinderne, når de arbejder på akkord, holder 67 øre mere i timen end mændene, ganske vist gennem en hårdere arbejdsindsats, men det må da vise, at det

[Karen Dahlerup Andersen.]

oven i købet har betalt sig at give kvinderne samme timeløn som mænd.

Ved overenskomst efter overenskomst har fagbevægelsen kæmpet for lige løn. Det er fagbevægelsens fortjeneste, at der dog er skred i tingene. Det er arbejdsgiverne, der har holdt igen, der ikke vil betale. Socialdemokraterne er for lige løn, det har vi tilkendegivet så mange gange, og vi forstår så udmærket, at kvinderne denne gang siger, at nu skal det være. Vi appellerer til arbejdsmarkedets parter om, at de selv løser problemet, men vi forstår ikke SFs forslag, som altså — foruden at virke som et indgreb i forhandlingerne — pålægger kvinderne endnu en gang at være tålmodige. Men da det nu er fremsat, og for det tilfælde, at forslaget trods alt skulle indeholde en chance for at støtte kvindernes krav, er mit parti parat til at se på det i et udvalg, men vi vil ikke fraskrive os muligheden for selv at stille forslag, der virkelig løser kvindernes problem.

Asger Jensen: De intentioner, som forslagsstillerne har haft med det forslag, vi her behandler, kan der næppe blive nogen større uenighed om her i tinget. Alle partier har jo for længst tilsluttet sig, at der bør ydes lige løn for mænd og kvinder for det samme arbejde.

For min part har jeg været tilhænger af en sådan løsning helt fra 1930'erne, hvor der ofte var mere end 100.000 mandlige arbejdsløse, og dengang mødte kvinderne op på arbejdsmarkedet til en lavere løn og tog arbejdet fra mændene. Det syntes jeg var en bagvendt ordning, og derfor var det min opfattelse allerede dengang, at hvis man fik lige løn, ville man dér, hvor kvinderne var de dygtigste, ansætte kvinder, og dér, hvor mændene var de dygtigste, ville man ansætte dem. Det ville også være med til at fremme produktionen. Men det er jo gået langsomt frem på dette område, og jeg har forstået, at arbejdsmarkedets parter har ment selv at kunne løse disse problemer. Det har i og for sig også været folketingets partiers opfattelse, at på de områder, hvor der var mulighed for, at arbejdsmarkedets parter selv kunne løse problemerne, skulle man søge at undgå at lovgive.

Det konservative folkeparti håber, at man når frem til den ønskede ligestilling ved forhandling mellem arbejdsmarkedets parter, men vi mener ikke, at tiden er moden til, at der lovgivningsmæssigt gribes ind på dette område, og derfor vil vi ikke kunne støtte forslaget.

Robert Christensen: I det forslag til folketingsbeslutning, vi her behandler, er der tale om en gradvis overgang til lige løn, og når jeg læser det rigtigt igennem, får jeg det indtryk, at forslagsstillerne i og for sig selv er lidt i tvivl om, hvorvidt det er rigtigt at komme med forslaget netop på nuværende tidspunkt, idet der til sidst gives udtryk for, at en eventuel lov ikke må udformes sådan, at den forhindrer, at arbejdsmarkedsparterne kan nå resultatet hurtigere.

Det er jo sådan her i landet, og sådan har det været så langt tilbage, jeg ved af, at der er tradition for, at arbejdsmarkedsparterne selv klarer problemerne, og at lovgivningsmagten kun griber ind i situationer, hvor det er stærkt påkrævet. Det er da heller ikke sådan, at der ikke er sket nogen fremskridt på dette område. Vi har, som det har været nævnt tidligere her i dag, ligelønsprincippet indført på tjenestemandsområdet, og jeg skal her nævne, at for den del af undervisningsområdet, der ligger uden for tjenestemandsområdet, har vi lige løn; vi har det også i store dele af HK-området og i enkelte dele af andre arbejdsmarkedsområder. Der er altså nået en del, og da der netop for tiden foregår forhandlinger, finder vi også i venstre, at det er uheldigt at komme med lovforslag netop midt i disse forhandlinger.

Når det er sagt, vil jeg gerne sige, at i venstre er vi tilhængere af lige løn for lige arbejde, også sådan at vi ville finde det rimeligt, om mændene var lidt tilbageholdende, for at der kunne blive mere til kvinderne, således at vi inden for en overskuelig fremtid kunne få ligelønnen indført. Der er nemlig ikke noget, der tyder på, at det er rimeligt med denne forskel i aflønningen efter køn. Mig bekendt har kvinderne ikke flere forsømmelser end mændene, og hvis de alligevel trods min mening herom skulle have lidt flere forsømmelsesdage, er jeg ikke sikker på andet, end at det i nogle tilfælde

[Robert Christensen.]

er mændenes skyld, at de har det. Det er nævnt her, at det er manden, der bestemmer, at det er konen, der skal blive hjemme, hvis lille Peter er dårlig tilpas ved dagens begyndelse.

Vi er enige med forslagsstillerne om, at alle kvindens problemer ikke er løst med lige løn, at der f. eks. er en uforholdsmæssig stor del af kvinderne, der hører til lavtlønsområdet, så også her må der sættes ind. Det ser mærkeligt ud, at hver gang man forhandler lønninger her i landet, giver man forholdsvis mest til de lavtlønnede, men det varer sjældent ret længe, så er forskellen på de højere og de lavtlønnede lige så stor eller større, end den var, før forhandlingerne begyndte.

Det skal vel også nævnes, at når så mange af kvinderne hører til lavtlønsområdet, skyldes det måske, at vi endnu har rester af det gamle traditionelle kønsrollemønster, hvor der var flere kvinder end mænd, der ikke fik en uddannelse. Dette er vi også ved at arbejde os ud af, men det varer nogle år, inden vi når dertil, at lige så mange kvinder som mænd har en uddannelse.

Jeg vil gerne på venstres vegne sige, at vi har meget sympati for forslaget. Vi er absolut tilhængere af det princip, forslaget indeholder, men vi finder ikke, det er rigtigt at lovgive om dette, i hvert fald ikke så længe forhandlingerne står på. Vi vil gerne, at arbejdsmarkedsparterne så vidt muligt selv klarer deres sager.

Grethe Philip: I det radikale venstre har vi igennem årene altid arbejdet på, at der skulle være en større ligestilling og helst en fuld ligestilling mellem mand og kvinde, og det har vi arbejdet på inden for mange forskellige områder, både når det gjaldt tjenestemandsløvgivningen, når det gjaldt ægteskabslovgivningen — hvor vi gik ind for lige ansvar og lige pligter — og også på andre områder er vi gået ind for ligestillingen, jeg kan nævne vores skatteløvgivning, vores sociale lovgivning og også anden form for lovgivning.

Det er derfor for os noget meget glædeligt, der er ved at ske i disse år, at man er inde i en udvikling, hvor det efterhånden

blicher den almindelige opfattelse, at mand og kvinde skal være ligestillede. Men jeg tror ikke, vi herindefra er ved vejs ende med henblik på at støtte denne udvikling. Der er endnu meget, der skal gøres, og hermed tænker jeg navnlig på de veje, man kan gå ved indirekte at støtte kvinderne navnlig i form af en forbedret sociallovgivning, bedre muligheder for at skabe hjemmehjælpsordninger, skaffe husmoderafløsere, bygge daginstitutioner for børn osv. osv., alt sammen noget, som ad indirekte vej vil støtte kvinden i hendes stilling på arbejdsmarkedet.

Vi er altså enige i de principper, der ligger bag ved forslagsstillerens forslag. Men det, der i og for sig er det helt afgørende ved forslaget, er ikke så meget ligestillingen, som jeg forstår at vi alle er enige om herinde, det er mere spørgsmålet, om man nu skal gå den vej ved en egentlig lovgivning at fastsætte lige løn, og dér er jeg noget mere skeptisk. Jeg vil ikke sige, at jeg helt har fuldendt mine overvejelser. Jeg vil gerne lytte videre i folketingsudvalget. Jeg finder, at der er visse fordele ved det, måske ikke mindst for en gruppe, jeg ikke synes vi endnu har drøftet så meget, nemlig de uorganiserede kvinder. Jeg tror nok, en del uorganiserede kvinder ville kunne have støtte i en lovgivning, der sagde, at der skulle være lige løn for lige arbejde, men jeg ser en hel del vanskeligheder og farer ved at indføre en sådan lov, og da er det for mig helt afgørende, hvad vi reelt opnår for kvinderne ved formelt at vedtage noget, vi kan synes ser smukt og rigtigt ud.

Vi ved alle, at der er ganske overordentlig store vanskeligheder ved overhovedet at få defineret begrebet lige løn for lige arbejde, og alene det må gøre én noget betænkelig ved at gennemføre en lov om det. Men hvad jeg i og for sig er mere betænkelig ved, er, at vi ved en sådan lov ikke har nogen muligheder for at overskue, om vi navnlig i perioder med dårlig beskæftigelse kan komme til at genere nogle kvinder. Jeg føler mig ikke 100 pct. sikker på, at en sådan lov i en periode med dårlig beskæftigelse ikke kunne føre til, at man på visse områder lod kvinderne glide hurtigere ud end mændene. Det er for mig et ret stærkt virkende argument for, at man ude på arbejdspladsen på hver sit område

[Grethe Philip.]

gennem forhandlingerne må komme frem til, om man mener, situationen nu er så langt fremme, at man fra kvindeside vil gå ind for lige løn og tør tage den risiko, der eventuelt kan ligge i det. Vi har set, at det er sket på nogle områder. Vi har set, det er sket på HK-området, og mig bekendt har der ikke været noget i retning af større ledighed blandt kvinder af den grund. Derimod har man nok set noget om, at det blev så som så med den egentlige ligeløn, fordi mange mænd fik nogle tillæg. Men som sagt: nogle af disse overvejelser må føre i retning af, at det er et spørgsmål, hvor meget taler for at lægge det til afgørelse ude i organisationerne ved forhandling mellem organisationerne.

Jeg vil gerne til dette føje en særlig bemærkning. De betæneligheder, jeg har talt om her, går på det private arbejdsmarked. Derimod mener jeg, at staten som arbejdsgiver har en helt særlig stilling. Her har vi jo set, at man i tjenestemandsløvgivningen har fulgt det princip, at mænd og kvinder for lige arbejde skulle aflønnes ens. Men vi ved også, at situationen på andre områder af arbejdsmarkedet, hvor staten er arbejdsgiver, er anderledes, og at man rent faktisk visse steder skelner mellem mand og kvinde, også hvor de udfører samme arbejde, på den måde, at de får forskellig løn.

Jeg har her en oversigt, som viser timelønnen for de ufaglærte omsorgsmehjælpere inden for åndssvageforsorgen. Den viser, at begyndelsestimelønnen, hvis vi ser på de områder, hvor der er den højeste aflønning, for mænd er 14 kr. 52 øre, stigende til 16 kr. 63 øre, mens begyndelseslønnen for kvinder i København, hvor den ligger højest, er 12 kr. 2 øre, stigende efter 11 års forløb til 12 kr. 47 øre. Der er altså en tydelig forskel i aflønningen. Det må tilføjes, at der bag disse tal ligger overenskomster, for mændenes vedkommende med Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder Forbund og for kvindernes vedkommende med Kvindeligt Arbejderforbund. Det forklarer muligvis noget af forskellen, men det gør den i mine øjne ikke mere rimelig, og jeg kan tilføje, at der jo ikke her er tale om mennesker, der arbejder under forskellige forhold, men netop et helt klart tilfælde af, at man har

mand og kvinde gående ved siden af hinanden på nøjagtig samme afdeling med nøjagtig de samme patienter, og dog får de forskellig timeløn. Derfor vil jeg gerne henstille til arbejdsministeren, at han i drøftelse med sine regeringskolleger, det er vel navnlig socialministeren og lønningsministeren, tager dette spørgsmål op og forhåbentlig meget hurtigt kommer frem til en i mine øjne mere tilfredsstillende løsning.

Med disse bemærkninger vil jeg, som jeg allerede før har sagt, sige, at vi er noget skeptiske over for det rigtige i forslaget, men vi vil gerne med åbent sind gå ind i drøftelser af det, og det kunne dog være, at vi igennem disse drøftelser kunne komme et skridt videre.

Kjær Rasmussen: Jeg vil starte med at erklære vort partis tilslutning til ligelønsprincippet. Også vi har naturligvis gjort os nogle overvejelser over, hvorfor ligelønnen ikke er indført for længst på størstedelen af det private arbejdsmarked. Arbejdsmarkedets parter har jo hidtil holdt fast ved, at spørgsmålet om indførelse af ligeløn var deres sag, altså en sag, som folketinget ikke skulle blande sig i. Men ser man nu på, hvorledes kampen for ligeløn er foregået fra LOs side, så opdager man, at i hvert fald under, jeg tror de tre seneste overenskomstforhandlinger er kravet blevet opgivet, lagt til side som en for parterne uløselig affære. Alligevel holder man altså fast ved, at ligelønsagen er en sag for arbejdsmarkedets parter og ikke for nogen andre — ikke for folketinget, ikke for „rødstrømperne“ og heller ikke for de arbejdere, som interesserer sig for spørgsmålet. Arbejdsmarkedets parter skal nok selv, og det forlanger man så at alle vi andre skal rette os efter på trods af, at man adskillige gange har vist, at man netop ikke kan.

Arbejdsgiverne har naturligvis en interesse i, at den billige kvindelige arbejdskraft forbliver billig, og LO-lederne har på deres side en vis interesse i, at forskellige arbejdergrupper slås indbyrdes om den lønkage, borgerlige vismænd har udregnet størrelsen af. Man sidder ligesom lidt mere fast i sadlen som ledelse, hvis de, der har valgt én, ikke er alt for enige. Dette er uden tvivl nogle af motiverne for, at arbejdsmarkedets

[Kjær Rasmussen.]

to parter stadig lader os andre forstå, at kun de kan løse ligelønsproblemerne, hvad de altså har vist at de ikke kan.

En første forudsætning for, at snakken om ligeløn kan blive realistisk, er, at LO opgiver sin samarbejdspolitik. Man må høre op med at lytte til borgerlige økonomers snak om, at samfundet — og det er underforstået kapitalisterne — kun kan bære den og den lønstigning, for man bør dog lægge mærke til, at disse borgerlige økonomer arbejder på grundlag af den eksisterende tilstand uden at tage hensyn til det retfærdige eller eventuelt ikke retfærdige i, at profitterne er urørlige. Dette er synspunkter, som en kampberedt fagbevægelse aldrig ville godtage. I en fagbevægelse af den art ville man vide, at det ikke drejer sig om at slå om de smuler, andre kaster for én, men om at slå for at sikre arbejderne en stigende andel i virksomhedernes afkast. Det er her, man bør sætte ind, for så kan man nemlig også komme ud over den gamle problematik, der hedder lige løn for kvinder og mænd for lige arbejde. Det er, som om diskussionen på dette grundlag hele tiden løber af sporet, og forståeligt nok, for hvilke mænd skal man sammenligne f. eks. kvinderne i beklædningsindustrien med? Det er ikke let at finde tilsvarende grupper dér, der findes ikke rigtig noget sammenligningsgrundlag. Så er det åbenbart, at man opgiver og siger: ja men det her kan vi ikke komme videre med.

Nogle stadier på ligelønsens vej er derfor, at man fra fagbevægelsens side hører op med at lytte til borgerlige økonomer, og at man fra fagbevægelsens side interesserer sig mere for at sikre arbejderne andel i virksomhedernes afkast. Eller man kan sige det på en anden måde: fagbevægelsen må igen blive en kamporganisation, der f. eks. også er villig til at bryde en lanse for ligelønsprincipets gennemførelse.

Men nu prøver fru Gunhild Due så folketinget, og hun har sikkert allerede hørt alle de udtrådte bekymringer fra tidligere ordføreres side. Jeg skal da ikke nægte, at vi nok synes, at fru Gunhild Due er meget beskeden, når hun foreslår 1976 som det år, hvor ligelønnen skal være gennemført. Vi mener, at det kan ske før, hvis arbejderne egne organisationsledere

virkelig vil sætte noget ind, eller hvis de menige medlemmer vil slå i disken, så det kan høres. Dette her går nemlig ikke uden. Men i øvrigt vil jeg da sige til slut, at VS tilslutter sig det ligelønsprincip, som er grundlaget for SFs forslag, og vi vil også med interesse afvente, hvad der kan komme ud af udvalgsforhandlingerne.

Hanne Reintoft: Man ved næsten ikke, om man skal le eller græde, når man hører de borgerlige ordførere stå her og sige, at det er problemer, der skal løses af arbejdsmarkedets parter. Vi er i en overenskomstsituation, hvor det ganske klart er sagt fra alle regeringspartierne og fra regeringen, at hvis ikke man fra den ene side af arbejdsmarkedets parter makkede ret og erklærede sig tilfreds med det, regeringen stak af, så blandede man sig. Mon man egentlig ikke i denne debat skulle lade disse principper ligge? Man har jo ikke et øjeblik drømt om at følge dem?

Når det er sagt, så lad mig sige, at lige løn for mænd og kvinder — eller rettere sagt, for det er det rigtige problem: lige løn for lige arbejde — skulle være en absolut og indiskutabel ret for alle, og inden for visse områder, bl. a. for tjenestemændene, er det da også gennemført. Nu er det ikke så mærkeligt i vores samfund, at det først er sket for de grupper. Ud over de mange lavtlønnede tjenestemænd findes der også i denne gruppe privilegerede grupper, der har haft kræfter til inden for deres område at afskaffe diskrimineringen og indføre den selvfølgeligelige ligeløn. Anderledes har det ligget med kvinderne i timelønsområdet. Som de skiftende regeringers lønudhulingspolitik har været, har kvinderne i stigende grad måttet på arbejdsmarkedet. Dog vil jeg sige, at hele diskussionen om, hvorvidt kvinden skal være hjemme eller ude, er lidt akademisk for arbejderkvindens vedkommende; hun har nemlig altid måttet ud, evig og altid, lige så længe det kapitalistiske samfund har bestået.

Danmark er for øjeblikket på grund af vores høje skatter og afgifter, på grund af vores inflation og på grund af vores tårn-høje huslejer i den situation, at det er et af de vestlige lande, der har flest udearbejdende kvinder. De har været gavnlige i industrien; de kan simpelt hen ikke undværes,

[Hanne Reintoft.]
og alt det vrøvl om, at det koster samfundet udgifter til børneinstitutioner, er urigtigt; for det ville koste os meget dyrt i nationalindtægt, hvis vi ikke havde kvinderne i gang.

Lad mig sige, at jeg selvfølgelig principielt helst ser kvinder i erhverv, men der er ikke noget som helst fordelagtigt for en arbejderkvinde i at være i erhverv, hvis hun ikke har tålelig løn, tålelige børnepasningsmuligheder osv.

Men lad mig samtidig vende mig en smule mod den argumentation, der var fremme — jeg tror, det var fra fru Karen Dahlerup Andersen — om, at det, at man satte børnehaverpriserne op, var et specielt kvindeproblem: Det, at det koster mere at få passet sine børn, er både et mands- og et kvindeproblem; det er ikke noget, der principielt skal gå fra kvindens løn, det må vel lige så meget gå fra mandens løn.

Samtidig har disse underbetalte og faktisk af nød og ikke af lyst arbejdende kvinder kunnet bruges til løntryk, og deres organisationer har ikke altid, det kan vi lige så godt indrømme, været kampvillige og vidtskuende nok til at kæmpe for, at de ikke skulle være løntrykkere.

Men i dag er situationen for første gang i mange år en lidt anden. På vores skibsværfter fik vi kvindelige kranførere, og deres arbejde var så fuldstændig identisk med mændenes, at mænd og kvinder indgik i en solidarisk aktion for at skabe netop lige løn for lige arbejde. Det lykkedes i hvert fald delvis, og det har skabt basis for, at netop ligelønsproblemet bliver et af de områder, der med stor styrke kan køres frem ved den kommende overenskomst, især nu hvis vi har VKR-partiernes garanti for, at de ikke vil blande sig, selv om man fra enkelte sider i LO-toppen vel nok vil være med til en hel del krumspring for at gøre også opfyldelsen af dette krav så billigt for arbejdsgiverne som muligt. Hr. Anker Jørgensen kom jo selv i klemme, da han ville prøve at sænke mændenes løn for at få kvindernes op; han fik, vel ganske urimeligt, skyld for, at han ikke ville støtte ligelønskravet.

Vi tiltrådte konventionen om ligeløn, jeg tror i 1959, og det er endnu længere siden, en 23-24 år siden, de danske syersker for første gang rejste kravet. Nu i 1970, i vores

påståede velfærdssamfund, er det stadig ikke ført ud i livet, det er stadig et diskussionsemne. Det er rigtigt, som nogle var inde på, at andre diskriminerende forhold er fjernet, bl. a. sambeskatningen. Der var blot den hage ved denne diskriminations afskaffelse, at den var til stor fordel for de rige og til ulempe for de fattige. De kvindelige tjenestemænd kan sikre deres efterlevende pension. Det er også en rimelig ting, men igen et område, hvor man har afskaffet diskriminationen til ære for de bedst stillede. Og så er det, man må spørge: hvornår kommer turen til ligelønnen på arbejdsmarkedet, hvornår kommer turen til de gifte folkepensionister, der også diskrimineres med kun en halv pension til den ene ægtefælle?

Det kan diskuteres, om ligelønsproblemet er et lovgivningsspørgsmål, og i hvert tilfælde er det ikke et kvindespørgsmål, men et spørgsmål om lovgivning om lige løn for lige arbejde. Det må imidlertid efter min mening primært være et spørgsmål, der absolut uden indblanding løses af arbejdsmarkedets parter, og der bør kun lovgives, hvis det viser sig helt umuligt her. Nu kunne man jo sige, at det har vist sig umuligt, men jeg synes ikke, vi er i den situation i dag. Netop i den nuværende situation, hvor der er bevægelse i problemet på arbejdspladserne, hvor folks øjne er rettet mod problemet, hvor der er interesse for problemet, og hvor der i hele fagbevægelsen, i hvert tilfælde i basisorganisationerne, er vilje til at kæmpe for kravet, hører forslaget ikke hjemme på folketingets bord.

Vi har i mange, mange år haft det i vores program. Vi ønsker brændende lige løn for lige arbejde, men vi vil ikke stemme for dette forslag, fordi vi synes, at SF faktisk præsenterer for folketinget en gave til arbejdsgiverne her i overenskomstsituationen. Der ligger krav om ligeløn i 1971 i overenskomstforhandlingerne, og der ligger styrke til at kæmpe for disse krav. Hvad ligner det så at komme med et forslag om ligeløn i 1976? Hvordan vil det gå med forslaget her? Det vil blive hastedbehandlet i folketinget på den sædvanlige måde, denne regering kører forslagene igennem på, med et eller to udvalgsråd, ingen tid til deputationer osv. Vi kender godt stilen. Arbejdsministeren er meget dygtig til at køre det igennem på en

[Hanne Reintoft.]

måde, så fagbevægelsen overhovedet ikke kan nå at udtale sig. Og hvad så? Så vil den borgerlige regering stemme det ned, og så har arbejdsgiverne den mest nydelige trumf til at afvise det i forhandlingerne med fagbevægelsen. Det er, hvad der sker. Jeg tror ikke, det har været fru Gunhild Dues hensigt, men det er ikke taktisk klogt. Måske kunne det have været fremsat, hvis det ikke var lykkedes i overenskomsten. Nu er det en hjælp til arbejdsgiverne og ikke andet.

Arbejdsministeren (*Lauge Dahlgaard*):

Jeg vil gerne rette en misforståelse fra fru Hanne Reintofts side, nemlig den, at jeg skulle være dygtig til at køre folketingsudvalgsarbejdet igennem på kort tid. Det er aldeles ikke mig, der kører folketingets udvalgsarbejde igennem; det gør folketinget selv, men det kan fru Hanne Reintoft måske ikke vide, for hun er jo ikke medlem af noget udvalg.

I øvrigt sagde fru Hanne Reintoft én ting, som jeg er enig i, og jeg vil notere det, fordi det er så sjældent, det sker, at jeg er enig med fru Hanne Reintoft. Fru Hanne Reintoft sagde: lige løn er ikke et specielt kvindespørgsmål. Det er jeg enig i. Det er et spørgsmål, som i samme grad bør interessere kvinder og mænd, og man bør, uanset om man er af det ene eller det andet køn, medvirke til at få det løst.

Fru Grethe Philip bad mig tale med mine ministerkolleger om ufaglærte omsorgshjælperes aflønningsforhold inden for åndssvageforsorgen, hvor det kunne påvises, at der er en betydelig lønforskel mellem kvinders og mænds løn for samme arbejde. Denne opfordring tager jeg gerne op. Det er ikke et område, jeg på forhånd har stort kendskab til, men da det er et felt, hvor staten traditionelt følger det private arbejdsmarkeds lønforhold, går jeg ud fra, at det, der er tale om, er, at der på disse områder er organisationsforhold på arbejdsmarkedet, som overhovedet gør det muligt at sondre mellem kvinders og mænds løn.

Fru Karen Dahlerup Andersen henviste til en bemærkning, jeg har udtalt engang i efteråret om, at kvinder har en mindre erhvervsstabilitet end mænd. Den udtalelse vedkender jeg mig. Det er ikke en udtalelse, der er fremsat med henblik på at gøre en bitter tilværelse endnu bitrere for kvinderne; det er et simpelt statistisk faktum, som man for så vidt ikke kan komme uden om, jeg har henledt opmærksomheden på. I Sverige, hvor der mellem LO og den svenske arbejdsgiverforening er en aftale om, hvordan man skal arbejde for gennemførelse af lige løn, sker det efter en bestemmelse om, at det er lige løn for arbejde af samme værdi for arbejdsgiveren. Det, der ligger deri, er i virkeligheden, at man peger på dette forhold med erhvervsstabiliteten, til hvilken der jo knytter sig økonomiske momenter. I Sverige, hvis faglige og politiske udvikling, så vidt jeg har forstået, er et forbillede for fru Karen Dahlerup Andersens parti, har altså det svenske LO som noget helt selvfølgelig peget på det forhold, jeg her har nævnt, og som man selvfølgelig må tage fat på, når man vil løse ligelønsproblemerne.

Jeg tror ikke, det tjener nogen god sag at bringe forargelse ind i billedet her. Det må nok være betydeligt mere konstruktivt, om vi i fællesskab prøvede at arbejde for at tilvejebringe de forudsætninger, som jeg erkender må tilvejebringes, for at erhvervsstabiliteten kan blive bedre. Jeg er enig i, at det er en række forudsætninger, som dér må opfyldes. Det er spørgsmålet om børneinstitutioner. Det er spørgsmålet om den kvindevenlige del af sociallovgivningen. Det er spørgsmålet om kvinders uddannelsesaktivitet. Det er visse organisationsforhold på arbejdsmarkedet, og det er i bredere forstand kønsrollemønsteret, det her drejer sig om. Det er altså en række forudsætninger, som ikke kan tilvejebringes i et snuptag, men som må komme som led i en målbevidst indsats på lidt længere sigt, og hvor kvindernes egen indsats er påkrævet og vel til syvende og sidst helt afgørende.

Fru Karen Dahlerup Andersen spørger

[Arbejdsministeren.]

om, hvorfra vi her i landet skal få dækning for samfundets behov for arbejdskraft i de kommende 10 år. Ja, det skal vi først og fremmest fra den arbejdskraftreserve, der findes blandt gifte kvinder. Det er i realiteten den eneste indenlandske arbejdskraftreserve af betydning, vi vil have her i landet i en ganske lang årrække. Det er det forhold, jeg havde i tankerne, da jeg i mit første indlæg gav udtryk for, at kvindernes stilling på arbejdsmarkedet vil blive væsentligt styrket i de kommende år, og det er også dette forhold, der er baggrunden for, at jeg tror, vi kommer til at bevæge os ret så hurtigt i retning af ligeløn.

Ordføreren for forslagsstillerne (Gunhild Due): Ja, hvad skal man sige — der er jo stor sympati for selve princippet, men så var der rigtignok heller ikke ret meget mere. Af pæne ord døde smedens kat. Men jeg er ikke helt bragt til tavshed endnu, så jeg vil prøve at gentage nogle ting, som måske ikke er fremgået så klart.

For det første er man altså mægtig utilfreds med tidspunktet. Det er helt forkert. Det skulle ikke være nu. Det skulle ikke være os. Der er alle de og de problemer. Det her er skadeligt osv. Jeg er ikke enig i, at dette er nogen gave, som det blev sagt af fru Hanne Reintoft, til arbejdsgiverne. Jeg tror oprigtigt talt ikke, at det har en så voldsom betydning for de forhandlinger, man nu fører, hvad der foregår herinde. Jeg tror bare, at det måske ligesom kunne være med til at give et lille skub i den rigtige retning, men det kan vi altså ikke blive enige om.

Jeg vil gerne med det samme sige, at hvis jeg i stedet for var kommet med dette forslag, lige efter at forhandlingerne var afsluttet, og ikke havde givet ligeløn, hvad ville man så sige? Så ville man sige: ja men det er jo det helt forkerte tidspunkt, for nu har arbejdsmarkedets parter lige vist, at de ikke prioriterer disse ligelønsskrav så højt, at de har været interesseret i at få dem ført igennem, og så kan vi da ikke komme rendende med en lov herindefra.

Jeg synes egentlig, at i de år, jeg har sidet her, har SF gang på gang været ude for, at når man absolut ikke kunne finde andre argumenter, kunne man i hvert fald finde dette ene: det er det forkerte tids-

punkt at komme med sagen på. Jeg er da ganske klar over, at man kan sige meget om, at det kan virke som en hund i et spil kegler, men det tror jeg man kunne sige næsten på et hvilket som helst tidspunkt, og jeg mener altså, at det var nu, det skulle frem. Det gør jeg bl. a. på baggrund af, at jeg har rejst problemet før herinde, nemlig allerede i 1964, men dengang fik jeg også at vide: det skal arbejdsmarkedsparterne selv løse, det er de lige ved, det er med i forhandlingsrunden osv. Det har det været i de tre overenskomstforhandlinger, der har været siden 1964, men det er ikke lykkedes at få det løst.

Ingen skulle blive mere glad end jeg, hvis det den 1. marts kan læses i aviserne, at nu er ligelønsproblemet løst. Det er også derfor, jeg har den passus, som jeg tror venstres ordfører var inde på, om, at dette forslag ikke skulle forhindre, at man på et tidligere tidspunkt førte det igennem; det er klart, at nogle fagforbund måske ville kunne gøre det førend andre. Mit forslag tjener alene til at sikre, at alle grupper får denne ligeløn, også de svage grupper, og fru Grethe Philip var jo inde på en af dem.

Med hensyn til, om kvinderne ved ligeløn løber risiko for at glide ud i ledighed, er det jo et argument, man har brugt gang på gang. Det er også en af grundene til, at jeg just fremsætter forslaget nu, for nu har vi god beskæftigelse, og vi har en fremmedarbejderproblematik, som vi senere skal drøfte. Arbejdsministeren understregede lige netop, at man forventer, at kvinderne skal udgøre arbejdsreserven. Hvis vi ikke kan få ligelønnen igennem nu, så ved jeg ikke, hvornår vi kan det. Derfor mener jeg nok, at det var klogt netop at tage springet, mens vi har den høje beskæftigelse, som jeg principielt mener man altid bør have.

Fru Hanne Reintoft var vred og syntes, at det var helt galt, og hun skakkede om al den bevægelse, der er i problemet. Nu har fru Hanne Reintoft måske ikke fulgt disse ting i så mange år, som jeg har, og hun kan måske derfor være lidt mere tålmodig. Jeg må indrømme, at jeg er lidt utålmodig på dette område, og jeg kan ikke se, hvad det skulle gøre, at bevægelsen også kom herind i salen — selv om der ikke altid måske er så mange til at bevæge sig. Men alligevel, det må også kunne støtte sagen.

[Gunhild Due.]

Jeg ved såmænd ikke rigtig, hvad jeg skal slutte med at sige. Nu vil forslaget altså gå i udvalg, og nogle vil måske regne med, at så dør det en stille død dér. Jeg håber imidlertid, det lykkes at få det tilbage her til salen og få en afstemning om tingene, så man måske ligesom kan få lidt kød på alle de pæne ord, der her er sagt.

Grethe Philip: Jeg vil gerne takke arbejdsministeren for det tilsagn, der blev givet om en drøftelse med andre ministerkolleger om det spørgsmål, jeg rejste, og som specielt gik på spørgsmålet om ufaglærte omsorgsmedhjælpere ved åndssvageforsorgen. Jeg tog det nu i og for sig mere som et konkret eksempel, som jeg havde kendskab til, end fordi jeg mener, det skal være begrænset til det.

Når jeg gerne har villet tage ordet nu igen, er det ikke alene for at sige tak til arbejdsministeren for den positive indstilling, men også fordi jeg vil pege på, at det ikke bare er et spørgsmål, man skal løse af hensyn til kvinderne. Jeg blev lidt bekymret, da arbejdsministeren hæftede sig for meget ved organisationsproblemet. Jeg er klar over, det er der, men jeg håber ikke, ministeren mener, at han bare kan sige: ja, så må de organisere sig om, det må de klare. Det er nemlig i høj grad et spørgsmål, der har interesse for staten som arbejdsgiver. Det er et arbejdsområde, hvor vi kan se, at det geografisk nu kniber med at få tilgang af folk, og navnlig kniber det ganske voldsomt med at få tilgang af folk, der vil blive der i lang tid. Men specielt på dette meget vanskelige sociale område er det jo af overordentlig stor betydning, at medarbejderne er der meget længe og kommer til virkelig at kende patienterne. Som det er nu, giver denne forskelsbehandling i løn en vis bitterhed; den er kimen til en bitterhed, som altså også er slået ud i fuld blomst nogle steder. Derfor mener jeg, at man fra statens side som arbejdsgiver bør overveje disse ting, også af hensyn til at kunne administrere sit eget område på forsvarlig vis.

Karen Dahlerup Andersen: Jeg er ked af, at arbejdsministeren ikke nu, hvor vi snakker om lighed, kunne fortælle, hvad det er for en slags lighed, udenrigsministeren har

lovet tyrkiske arbejdere. Men vi får vel besked engang.

Det er derimod meget smukt af arbejdsministeren, at han ikke vil gøre tilværelsen sværere for dem, der har det svært nok i forvejen, altså kvinderne; sådan forstod jeg arbejdsministeren. Men det er jo ikke gjort med, at man ikke vil gøre det sværere, for de har det virkelig svært nok. Der er utallige ting i samfundet, der hindrer kvindernes lette vej på arbejdsmarkedet. Nu siger arbejdsministeren, at hans udtalelser om kvindernes mindre erhvervsstabilitet såmænd kun er noget, der er taget fra statistik. Ja men jeg er da sikker på, at man kunne finde en anden statistik, der siger, at kvinderne er uhyre erhvervsstabile, og at de, specielt når de ikke har alle disse problemer, de har, fordi vi ikke har løst dem for dem, problemet med, at de ikke kan få deres børn passet osv. osv., er den mest stabile arbejdsfaktor, vi overhovedet har. Derfor forstår jeg ikke rigtig, at jeg ikke må bringe forargelsen ind i debatten her. Jeg synes, der i høj grad er grund til at være forarget over, at kvinderne i den grad bliver underbetalt på arbejdsmarkedet, som tilfældet er.

Arbejdsministeren (Lauge Dahlgaard):

Det siges, at forargelse er det stærkeste politiske våben, der eksisterer, så ud fra dette synspunkt skal man måske være det en gang imellem. Men når man nu tænker på alle de mange forhold, der skal ses på for at tilvejebringe en ligestilling — det er ikke gjort blot med at sige: lige løn for lige arbejde, for der er mange andre forhold, der gør sig gældende — så skulle man i det mindste glæde sig over de fremskridt, der sker. Lad mig da erindre fru Karen Dahlerup Andersen om, hvad hun åbenbart må have glemte, at i denne regerings tid er der sket to meget væsentlige ting, som gør det lettere at nå frem på det punkt, vi taler om her. Den ene er ophævelsen af sambeskatningen, og den anden er gennemførelsen af forsikringsmulighed for deltidsbeskæftigelse, en speciel venlighed over for kvinderne fra den nuværende regering.

Hermed sluttede forhandlingen.

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling
vedtoges uden afstemning.

(*Demonstration på tilhørerpladserne, hvor fra transparenter rulles ud og tryksager kastes ned i salen.*)

Formanden: Vil de damer og de herrer forsvinde med deres transparenter. Jeg beklager, at vi må føre de damer ud.

(*Fortsat demonstration på tilhørerpladserne.*)

Formanden: Mødet er udsat.

Mødet udsat kl. 15.32.

(*Demonstranterne fjernes fra tilhørerlojerne.*)

Mødet genoptaget kl. 15.35.

Formanden: Jeg fortsætter, hvor jeg blev afbrudt.

Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Forhandling om arbejdsministerens redegørelse af 9. december 1970 om gæstearbejderproblemer.

(Redegørelsen (nr. II) findes i tidenden sp. 2088).

Finn Christensen: Ja, det er jo lidt af en antiklimaks at komme til på baggrund af, hvad der just er hændt i salen, og det er et spørgsmål, hvor stærkt man vil være i stand til at hidse sig op over det, vi nu skal drøfte, den redegørelse, der blev afgivet i sidste uge af arbejdsministeren vedrørende fremmedarbejderproblematikken her i landet.

Jeg vil indledningsvis takke arbejdsministeren for hans redegørelse. Den giver os lejlighed til i dag at drøfte en række aktuelle og i højere grad måske principielle spørgsmål, end vi havde lejlighed til at drøfte,

sidst vi her i folketinget drøftede fremmedarbejderproblematikken i forbindelse med indførelsen af det midlertidige stop for udstedelse af arbejdstilladelser.

Må jeg have lov til at sige, at selve redegørelsen er holdt i temmelig generelle vendinger og ikke indeholder så forfærdelig meget konkret. Arbejdsministeren mener ifølge redegørelsen ikke, at tiden er inde til at fastlægge en gæstearbejderpolitik i alle enkeltheder, som der står i redegørelsen.

Efter min mening skal man passe meget på, at vi ikke venter for længe og forpasser tiden med hensyn til at få lavet en egentlig gæstearbejderpolitik. Vi kan meget nemt komme i den situation, at tidspunktet forpasses, at vi derved får nogle samfundsmæssige konsekvenser, som det kan blive svært at overskue, og at vi kan få meget svært ved at komme tilbage til udgangspunktet igen; hvis vi ikke formulerer en egentlig gæstearbejderpolitik. Jeg skal tage det spørgsmål op senere.

Det første hovedproblem, arbejdsministeren redegjorde for, var spørgsmålet om gæstearbejdernes betydning for samfundsøkonomien. Efter min mening drejer det sig her om at sondre imellem to problemstillinger. Den ene er den, som opstår i en akut situation, hvor der er mangel på arbejdskraft, og hvor man altså skal lukke nogle huller på grund af denne snævre, akutte arbejdskraftmangel. Den anden er efter min mening den, at man skal drøfte på længere sigt, om man vil basere sin øgede velstand og sin øgede produktion på import af fremmed arbejdskraft, hvis arbejdskraften ikke kan fremkaffes her i landet.

Jeg skal i første omgang beskæftige mig med den situation, som vi i øjeblikket har i landet, nemlig at vi beskæftiger fremmed arbejdskraft på grund af mangel på arbejdskraft i den stramme arbejdsmarkedssituation, vi har i øjeblikket. Hertil er vel at sige, at det er sikkert nok umuligt til enhver tid at have en arbejdskraftpolitik, en arbejdsmarkedspolitik og en økonomisk politik, der balancerer, således at man ikke på den ene side har en alt for stor arbejdsløshed og på den anden side har en alt for stor mangel på arbejdskraft. Det er nok svært at ramme balancepunktet, og der vil sandsynligvis i mange situationer være behov for at supplere arbejdskraften, specielt f. eks. i visse